

Indtryk fra ISAAC Norges konference på Sundvollen d. 13-15 april 2015

Af Emmy Kjelmann og Margit Grønkjær

Dette var Emmys 5. konference i Norge og Margits første - stedet er et dejligt mødested for deltagerne - med en meget betagende natur lige udenfor døren - og ellers langt til nærmeste by. Her er højt til loftet og god mulighed for fordybelse, inspiration og faglig sparring.

Leder af ISAAC Norge - Torunn Borgersen - bød velkommen til de ca. 220 deltagere - heraf også gæster fra Finland, Sverige og Danmark.

Hun tog udgangspunkt i rettigheder til ASK - siden 2012 har det været indføjjet, at i opplæringsloven at eleverne skal oplæres i brug af alternativ kommunikation, dersom de har behov for dette. ISAAC arbejder stadig for at intentionerne i opplæringsloven følges i

praksis og ser gerne at der lovgivningsmæssigt følges op på børnehavområdet.

Thor Sandmel medlem af ISAAC bestyrelsen og bl.a. doktor i filosofi og antropologi, tog over - bl.a. med en bid af en James Bond film - License to kill. - Thor oversatte dette til ASK-verdenen, med: "Right - or License to learn". Han foreslog 2 commandments: to love and to learn - eller rettere: to learn, love and laugh - det var en festlig og anderledes indledning på en konference.

Thors indlæg var på engelsk af hensyn til de internationale gæster, Janice Murray og Juliet Goldbart, som begge kom fra Research Centre Health and Social Change på Manchester Metropolitan University .

Både Janice Murray og Juliet Goldbart har lagt deres slides op på ISAAC Norges hjemmeside. De er meget detaljerede og indeholder links og referencer for specielt interesserede.

Dagens hovedtaler var Janice Murray. Hun startede med at invitere os på Leeds University 13.-15. september, hvor "Communication Matters" afholder konference. "Communication Matters" svarer til et ISAAC chapter i UK.

Hun holdt 2 oplæg. 1 om sprogudvikling, literacy (læse/skrive udvikling) og ASK. Det 2. om executive funktioner (hjernemæssige) og ASK.

Literacy

Selv om ordet literacy henviser til processen at komme til at læse og skrive skal begrebet forstås som omfattende alle grupper af ASK brugere.

Janice talte om udfordringen i, at finde et kommunikationssystem, som er rigtigt for brugeren i dag, i morgen og i overmorgen. Hun adresserede vanskelighederne i at planlægge langsigtet, når man tager de mange miljøskift i betragtning.

Hun talte om det, at tilegne sig symbolsprog, typisk og atypisk sprogudvikling og om strategier til at lære at læse og skrive.

Hun sagde at nøglen til alle læse- skrive færdigheder ligger i læsning - at kunne forstå det talte ord, og afkode det skrevne ord.

Når vi planlægger skal vi tænke på: *Hvem, Hvor, Hvad og Hvordan*

Hvem er personen - hun delte målgruppen ind i 3 hovedgrupper:

Expressive - udtryksmiddelgruppen - de, der forstår meget, men har svært ved at udtrykke det (f.eks. CP)

Supportive - støttesproggruppen - som har brug for støtte noget af tiden - eller på vej mod det talte sprog

Alternative - sprog alternativgruppen - de som har begrænset sprogforståelse.

Når det er vigtigt at spørge sig selv om, hvilke grupper, en bruger falder ind under skyldes det, at kommunikationshjælpe midlet skal sigte mod "i morgen" også. Derfor er det selvfølgelig også vigtigt hele tiden at holde øje med, om en bruger skifter fra en gruppe til en anden.

Hvor Hvordan skaber vi et miljø til støtte for sprogindlæring - såvel i planlagte som ikke planlagte muligheder - i grupper og individuelt. Det bliver vigtigt med multimodalitet, der giver mulighed for at kommunikere i uplanlagte aktiviteter.

Hvad skal kommunikeres - vi skal tage hensyn til hvordan en typisk sprogudvikling ser ud, og hvordan vi kan støtte den - vi ved faktisk ikke hvordan en atypisk sprogudvikling forløber - her mangler forskning.

Hvordan vil vi repræsentere det vi har besluttet skal kunne kommunikeres, hvordan vil vi så repræsentere det?

Dialogisk højtlesning defineret som "shared reading" blev understreget som en meget vigtig aktivitet for at udvikle sprogforståelse.

Hun viste strategier til, hvordan man kan give mulighed for at kommentere under læsningen, og vi fik øvelser i, at tilrettelægge en højtlesningsaktivitet med bogen de 3 bukkebruse.

Det er vigtigt at planlægge ASK brugerens deltagelse i "shared reading" så vedkommende kan deltage aktivt. Her skal det være muligt at kommentere selve processen: vend siden, læs det igen osv. Samtidig skal der på forhånd udvælges ord som er vigtige i historien: ord med "power", kerneord, og ord som peger fremad mod læseindlæring, dvs. lydrette ord og meget gængse ord, som skal læres som ordbilleder. Disse kan indtænkes i ASK hjælpemidlet.

Executive Functioning and AAC

I sit andet oplæg kom Janice ind på, hvilke kognitive funktioner, der har indflydelse på implementeringen af ASK. Især funktioner som opmærksomhed - specielt delt opmærksomhed og hukommelse har stor indflydelse. Hertil kommer evner til planlægning og problemløsning.

At kunne holde styr på, hvad det er man gerne vil sige, og samtidig planlægge hvordan man tilnærmelsesvis kan sige det, med det ordforråd man har og endelig, hvordan man skal betjene sit udstyr for at nå dertil.

Udfordringerne heri blev koblet til Janice Lights 4 kompetencer: Lingvistisk, sociale, operationelle og strategiske kompetencer.

Men i bunden af tårnet med kompetencer er hukommelse og opmærksomhed og hvis de vakler, risikerer tårnet at vælte. Vi kræver ofte meget af ASK brugere når det gælder at skifte perspektiv mellem samtalepartner og ASK hjælpemiddel, det stiller krav til opmærksomhed. Når det gælder hukommelse skal vi tænke på, at børn op til 4 år mest tænker og husker i helheder, dvs. at f.eks. vil minspeak krævefor meget selektiv opmærksomhed.

Studier af børn op til 4 år viser, at navneord er nemmere at huske end verber, måske fordi, det er dem vi mest stimulerer? Det er også sværere at finde symboler for verber.

Opsummerende anbefalede hun til praksis: Følg strategier og udviklingsmønstre i den typiske sprogudvikling, når det gælder ASK brugere. Husk at ordforrådet ikke kun skal være verber. Det er vigtigt at stilladsere sprogudvikling og at skabe et læringsmiljø og rammer for dette.

Her understreger hun vigtigheden af dynamiske systemer, som giver mulighed for problemløsning og lyst til at bruges, frem for statiske gentagelser.

Sidst på eftermiddagen var der forhandler oplæg, hvor de fik mulighed for at præsentere deres produkter.

Abilia præsenterede, at man nu kan købe færdige trykte PODD-bøger i 3 størrelser, og man kan selv redigere dem, så de bliver mere personlige.

Tobii er nu fusioneret med Dynavox og de præsenterede en række nye produkter i den anledning. Dynavox har rettighederne til Mayer Johnson produkterne.

De præsenterede Tobii Dynavox Compass, som er en app der kan bruges både på ipads og windowstablets, herunder Tobiis egne maskiner.

Margits indtryk fra generalforsamlingen

Torunn Borgesen gik af som formand og blev erstattet af Hanne Pauline Jensen. Der var ca. 35 meget aktive deltagere i generalforsamlingen.

En dages konferencen om voksne AAC brugere sidste år havde 35 deltagere.

ISAAC Norge har fået fremstillet 4 film professionelt: "Vil du vite hva jeg har at si" De er ved forskellige støttemidler blevet produceret for 750.000. De kan downloades fra ISAAC Norges hjemmeside.

ISAAC har økonomisk prioriteret deltagelse af forældre og brugere i konferencen.

Fremover arbejdes der på støtte af en master uddannelse. Allerede nu er det muligt at tage mastermoduler i Buskerud og Vestfold.

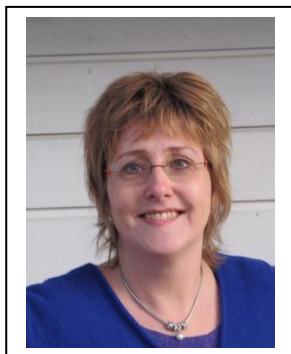
Der blev vedtaget en paragraf om, at kun medlemmer, som har betalt kontingent, kan indtage tillidshverv.

Der blev vedtaget et 50.000 kr. honorar til formanden og et 10.000 honorar til bestyrelsen.

Der kom mange gode og ambitiøse indspil fra forsamlingen til handleplan.

2. dag blev indledt af en præsentation af konferencens hovedsponsor Tobii Dynavox.

Herefter præsenterede Anne Kristine Larsen fra Uddannelsesdirektoratet, hvordan ændringerne fra 2012 bliver fulgt op, og om hvordan man kan få tilskud til at udvikle undervisningsmidler, der støtter udviklingen af ASK.

Herefter holdt Signhild Skogdal en spændende præsentation "Læring gennem samhandling", der som titlen siger tog sit udgangspunkt i, at vi er sociale væsner, vi udvikler os via samspillet og vi lærer i samspil med andre. Hermed gjorde hun op med mange specialpædagogiske tiltag, som i praksis kunne resultere i, at elever med særlige behov blev isoleret fra resten af klassen og fra kammerater.

I Norge er der kun meget få specialskoler tilbage og ASK elever af alle grupper er ude i normalklasser. Signilds forskningsprojekt har vist, at der er for ringe samarbejde mellem speciallærere og normallærere i klasserne, at ASK brugeren bliver "pakket ind" og ikke kommer i kontakt med jævnaldrende.

deres

Læring er en social aktivitet og alle har ret til at lære i et inkluderende miljø. Mennesker med funktionsnedsættelser skal have lige muligheder for personlig vækst, deltagelse og udvikling som alle andre. Specialpædagogikken kan bidrage til at løse disse udfordringer eller skabe forskelle og hermed svække demokratiet.

Signild gjorde rede for forskellige perspektiver på handicap: den medicinske model, den sociale model, og det hun kaldte den ”nordiske model” som er en skole for alle.

Hun gjorde også rede for de forskellige syn på læring: behaviouristiske, kognitive og sociale.

Herefter fulgte den første parallelsession. Emmy valgte at høre Jenny Hysing, Randi Wist og Hanne Almås fortælle om de forskellige forudsætninger man må tage vare på i forhold til valg af ASK-løsninger- de kom ind på hhv. de kognitive, de visuelle og de fysiske forudsætninger, som er nødvendige at tage højde for.

Margit valgte at høre Juliet Goldbart tale om

Evidence based Practice in Relation to Children with Communication Impairment

Juliet Goldbart argumenterede for, at vi skal bruge evidensbaserede metoder, fordi vi skal bruge det mest effektive. Ineffektive metoder er uetiske i forhold til brugeren, og vi bliver alle steder også i højere grad stillet til ansvar fra myndighederne for at dokumentere vores praksis. Der er desuden behov for et fælles sprog i netværket omkring AAC brugeren.

Hun påpegede det problematiske i, at forskning tit er finansieret af store firmaer, som har en speciel kommerciel interesse. Samtidig kan det være svært at få publiceret forskning, som ligger uden for det nuværende paradigme, eller som viser negativ evidens.

Hun påpegede, at vores felt er en lille niche, hvor det er svært at få finansieret forskning – fordi noget ikke er udforsket, betyder det jo ikke, at det ikke ”virker”.

Vi er selv eksperter og bør stole på vores egne vurderinger, men vi bør også have en vis ydmyghed over for forskningsresultater.

De fleste af os er ekletiske og vi snupper lidt hist og her og drives ikke af en bestemt forskningsprotokol. Vi er desuden påvirkede af børnenes forældrepræferencer når det gælder AAC. Der er mange barrierer, når det gælder evidensbaseret viden: har vi tid og forudsætninger for at sætte os ind i den? Det er en lille gruppe, som det er vanskeligt at lave store studier om, hvert individ er så forskelligt i gruppen af børn med svære vanskeligheder.

Hendes slides indeholder henvisninger til databaser, som hun trods alt mener, kan anvendes. Den britiske AAC ”Communication Matters” hjemmeside har en gratis database.

Herudover har hun adskillige andre henvisninger, som I kan se, hvis I downloader slides fra dette oplæg.

Visuelle scener

Efter frokost hørte vi Stephen von Tetzchner give en kritisk analyse af fænomenet "visuelle scener" i kommunikationshjælpemidler.

Han tog udgangspunkt i det arbejde Janice Light og andre har gjort på området, hvor de anvender visuelle scener i tidlig sprogindsats. Det gør de ud fra en forestilling om, at børn tænker i helheder, og konkrete, ikke i felter og symboler. Tetzchner mener ud fra sprogudviklingsteorier, at vi risikerer at give børnene en omvej til sprogudvikling med denne tilgang. Konkrete billeder er for betydningsbærende til at kunne være fundament for sprogudvikling.

Der ligger på nettet en udmærket introduktion af Janice Light om visuelle scener, hvis det har jeres interesse med tidlig intervention.

Figure 1. Contrasting types of AAC displays

Traditional grid display

Visual scene display

Dagen sluttede med 2 omgange af miniseminarer med udstillere samt posterudstilling.

Hele dagen var der udstilling ved i alt 9 forhandlere. Man havde valgt at servere frokost i udstillingslokalet (et stort kælderlokale), så det skulle være muligt at spise frokost og snakke med udstillere samtidig.

Inden festmiddagen om aftenen var der filmfremvisning af 3 små film som ISAAC Norge har fået lavet. De henvender sig til hhv. børn, voksne og ældre som får behov for ASK

Under festmiddagen var der taler - specielt til de afgående medlemmer af bestyrelsen. Især Torunn Borgesen fik mange fine ord med på vejen og tak for den store indsats, hun har gjort for ISAAC de sidste 6 år. Hun afløses på posten af Hanne Synnøve Jensen fra Tromsø.

Den 3. og sidste dag blev indledt med en fælles præsentation af Juliet Goldbart fra Manchester. Hun fortalte om kommunikation før-kommunikation, og tidlig intervention

Preintentional/intentional communication. Early intervention

Vi skal vælge en inkluderende definition af kommunikation: alle kommunikerer. Udvikling af intentionalitet er det vigtigste, man lærer i livet- ellers opnås tillært hjælpeløshed. I stedet forsøger man at gøre noget ved sig selv og stimulere sig selv for at opretholde arousal. Det kan udvikle sig til mere voldsom selvstimulering, som kan være vanskelig at stoppe. Således bliver kommunikationsproblemer ofte forbundet med psykiske problemer, og det er noget, der stresser familierne.

Reduktionen i handlemuligheder for det handicappede barn betyder samtidig kognitiv funktionsnedsættelse, fordi den kognitive udvikling bremses.

Mennesker med funktionsnedsættelse kan være foran på det sociale felt i forhold til det kognitive. Hun anbefaler cause and effect (kontakter, computere, m.v.) som vejen til udvikling af intentionalitet. Der er forskningsresultater på dette område, som dokumenterer effekt, men i UK er der desværre for lidt praksis på dette område.

Desuden anbefales kommunikationspas, så tidlig intentionalitet opfanges og besvares.

I UK er der udviklet et program baseret på den tidlige kommunikation mellem baby og voksne, det hedder "Intensive Interaction" og kan studeres på Youtube. En fagperson blandt os var meldt på kursus i dette.

Juliet anbefaler at give barnet oplevelser af intensitet, som de kan reagere på med like og dislike, men også at inddrage i narrative sammenhænge, lige som vi læser og opbygger småhistorier for det lille barn før vi ved, om det har opbygget indlevelsesevnen. Der findes i Juliets slides mange henvisninger til forskningsresultater og referencer for interesserede.

Herefter var der 2 runder af Paperpræsentationer - af en halv times varighed.

Emmy hørte Eirin Brænde og Anne-Kathrine Halvorson fortælle om bestræbelserne på, at få deres metodebog "Fra Vilje til Uttrykk tilgængelig på nettet.

Margit hørte et oplæg om praktisk brug af ASK i skolehverdagen på Hauksåsen skole.

Konferencen blev afsluttet med en brugerpræsentation, som handlede om erfaringer fra en børnesamling omkring ASK og øjenstyring. Mange som kom langvejs fra, gik dog glip af dette, herunder os to.

Hele konferencen var præget af en god og hyggelig stemning. Netværksdannelsen blev i høj grad understøttet - f.eks. ved at opfordre forældre til at spise frokost sammen m.v.

